

Kronik, Berlingske d. 10.8 2006

Når kulturen taber ansigt

Af Søren Elmerdahl Hemmingsen Cand.mag.,historielærer

Krig. Hvad er krig? Spørgsmålet virker overflødig i denne tid. Men kronikøren er overbevist om, at en dybere forståelse af krigens væsen giver den eneste nøgletil fredens opretholdelse overalt på kloden, hvor mennesket vælger at udkæmpesine konflikter med vold.

Sammen med den langstrakte yngelpleje er krig i dag en af de få aktiviteter, vi deler med vores nærmeste slægtninge blandt de højere primater. En chimpanseflok i Afrika kan udvise truende adfærd over for en anden, og i sjældne tilfælde kan regulære kampe blive resultatet. Når det kun sker sjældent, er grunden ikke, at de kødædende chimpanse af natur er fredeligere end mennesket, men blot at den ene parts tilbagetrækning som oftest vil punktere konflikten.

Her bliver mange af os sikkert mindet om det fantastiske filmklip fra Stanley Kubricks »Rumrejsen 2001«, hvor abemennesket Månekigger opdager, at en knogle kan benyttes som kølle til at nedlægge bytte. Nu er skridtet ikke langt til også at bruge dette våben i kampen mod en konkurrerende abemenneskeflok. Verdens første krig handler om kontrollen med et lille vandløb et sted i Vestafrikas tørre ørken for millioner af år siden. I en genial sekvens lader Kubrick derefter Månekigger slynge den blodige knogle højere og højere op i luften, hvor det til sidst forvandler sig til et rumskib. Det er et billedsprog, som efter næsten fyre år endnu ikke har mistet sin fortryllelse.

Men at se vold og konflikt som selve den menneskelige civilisations fundament er nok hårdt trukket. Vi har på adskillige felter bevæget os langt ud over chimpansestadiet.

Det er mit postulat, at mennesket ikke længere bare bør give sig sine dyriske instinkter i vold. Det faktum, at det er et menneske, som har skrevet denne kronik om bl.a. chimpanse og ikke omvendt, er vel bevis nok. Vores højtudviklede evne (selv om den langtfra er blevet udmøntet i praksis) til at føle medlidenhed med det libanesiske folk hele vejen over Middelhavet et andet.

Alligevel kan iagttagelsen af chimpansernes adfærd samt de sparsomme arkæologiske spor af vores ikke-skrivende stenalderforfædre fortælle os noget, nemlig at krigen i begyndelsen altid handlede om noget praktisk, der var af betydning for stammens overlevelse, med andre ord kontrollen med den gode jord.

Herved er vi allerede fremme ved en væsentlig pointe: krig er på godt og ondt en social aktivitet. Og den har været med os længe. De første mere end 5.000 år gamle skriftlige vidnesbyrd, de store oldtidskulturer i Egypten og Mesopotamien har efterladt sig, fortæller os levende om organiserede konflikter og undertvingelsen af andre og mere primitive folkeslag.

Men allerede her er fremmedelementer som religion og politik trængt ind i menneskets opfattelse af krigens berettigelse i en sådan grad, at nutidens politikere og religiøse ledere helt glemmer, at krig selv i dag er et nedarvet menneskeligt karaktertræk. Eller måske de bare ikke tør åbne øjnene nok?

Når Enhedslistens udenrigspolitiske ordfører, der aldrig selv har mistet en slægtning i et selvmordsangreb, på TV hævder, at det eneste, der skal til for at løse konflikten i Mellemøsten, er, at Israel betingelsesløst rømmer de besatte områder på Vestbredden, afslører det en skræmmende naivitet. Kun den, der går med politiske skyklapper kan udvise en sådan mangel på psykologisk indsigt.

Men af samme grund er det selvfølgelig også omsonst at forestille sig, at Israel virkelig skulle kunne bombe Hizbollah til noget som helst andet end en midlertidig våbenhvile. Militærhistorien viser os, at en konventionel hær som den israelske aldrig med succes kan nedkæmpe en guerillastyrke som Hizbollah uden at følge den militære sejr op med en reel besættelse.

I 2000 udkom den engelske militærhistoriker John Keegans monumentale storværk »A History of Warfare« under titlen »Krigens Historie« på dansk med en efterskrift af daværende forsvarschef, generalløjtnant K.G.H. Hillingsø, en bog der burde være pligtlæsning ikke kun på militærakademierne, men også for enhver politiker, der ikke ønsker sit menneskelige udsyn begrænset af en tilfældig politisk kulturs horisont.

I omhyggelige analyser påviser Keegan den logiske fejlslutning i Clausewitz' berømte diktum, at krig er politikens fortsættelse med andre midler. Tværtimod har Clausewitz vendt det hele på hovedet, for krig og konflikt har eksisteret længe før fremkomsten af et civiliseret samfund. Ethvert samfund vil forstå begrebet krig ud fra sine egne præmisser, hævder derimod Keegan. Hvem kan for eksempel i dag blot gøre sig håb om at forstå aztekernes krigsførelse med rituel flåning og kannibalisme? Og dog har vi i det 20. århundrede på europæisk grund oplevet krig og konflikt i en målestok, der overtrumfer alt andet.

Med Clausewitz indtræder en mentalitetshistorisk ændring. Krigens forvandling fra at være et livsvilkår til et onde i sig selv. Det var ikke en ændring, som fandt sted fra dag til anden. Clausewitz var veteran fra Napoleonskrigene. Det er ironisk, at denne preussiske regimentsofficer måske har bidraget mere til skabelsen af det moderne vestlige demokrati end langt flertallet af socialistiske politikere og fagforeningsmænd. For demokratier fører ikke krige undtagen i forsvarsøjemed. Og aldrig uden at den diplomatiske (det vil sige politiske) løsning endeligt har slået fejl først.

Den igangværende krig mellem Israel og Hizbollah i Sydlibanon udviser i adskillige facetter et koncentrat af hele krigshistorien. Det er konflikten om jorden tilføjet fremmedlegemerne religion og politik. Samtidig er denne konflikt en social aktivitet, der galvaniserer hhv. det israelske samfund og Hizbollah til yderligere, men i sidste ende frugtesløse anstrengelser. Endelig er konflikten også et billede på konflikten mellem et demokratisk samfund som det israelske og et desorganiseret regime som det libanesiske, hvor Hizbollah lader sig sammenligne med middelalderens feudalherrer.

Hizbollah har med bortførelsen af de to israelske soldater ganske enkelt tvunget Israel ud af sin rent defensive position med en effektivitet, der er større end summen af samtlige selvmordsangreb. Nu taber den demokratiske kultur i Israel derfor ansigt til krigens egen logik, der kræver en fortsættelse, indtil sejren er vundet.

Men selv indsættelsen af nok så mange FN-observatører vil aldrig kunne garantere freden efter denne sejr. En ægte udsoning mellem parterne betinges af et fælles sprog. Og så længe vi i Vesten mener, at dette sprog bør være demokratiets, ligger bolden hos Hizbollah. Kan og vil denne guerillamilits medvirke til sikringen af det skrøbelige demokrati i Libanon?

»Krig er et helvede,« udtalte den berømte nordstatsgeneral Sherman, der bidrog kraftigt til Unionens sejr og slaveriets ophævelse i en krig, de fleste af os vel i dag vil kalde retfærdig. Men

krig er ikke et menneskeskabt helvede. For mennesket er ikke kun et politisk dyr, men også en kultiveret kriger. Det er kun i konfliktens former, at kulturen spiller en rolle, ikke i konflikten selv.

Fraskriver vi os at anerkende konflikten som en del af den menneskelige psyke, fraskriver vi os også den eneste mulighed for opnåelsen af en virkelig fredelig verden.

Det gælder også i Mellemøsten.